

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Červen/2025

Milí čtenáři a čtenářky Literky,

píšu tento úvodník už v druhé polovině měsíce června, tedy v době, kdy většina červnových kulturních akcí je již anoncována či už úspěšně proběhla. Někdy bývá zajímavé všimnout si více toho, co mezi nimi není. Ve spojitosti s letošním červnem je pozoruhodné, jak málo se ve veřejném prostoru objevilo olbřímí výročí (150 let od narození – 5. 6. 1875) druhdy oslavovaného básníka Stanislava Kostky Neumanna. Jistě – má své stále čestné místo v expozici pražského Muzea literatury, je to autor učebnicový a jeho jméno nesou ulice v řadě českých měst, avšak životnost díla kdysi tolik vynášeného je již překryta tématy a formami aktuálnějšími. Měřeno těmi nemnoha „výročními“ počiny: jednou přednáškou v bílovické obecní knihovně a tematickým číslem časopisu A2 (mimořádně výborným!). Tento úvodník ale nechce být hořekováním nad ztrátou hodnot, nanejvýš drobným kamínkem přiloženým na váhu kulturní paměti, neboť ani zařazení do čítanek a učebních plánů není pro žádného autora dostatečnou pojistkou proti ztrátě nesmrtelnosti.

Krásné léto vám přeje Jiří David

VERŠE MĚSÍCE ČERVNA

KŘEHKÉ ŠTĚSTÍ

Stanislav Kostka Neumann

Když člověk příliš hluboko zřel v život,
až prostné srdce k smrti zasmušil
tou tragikomedii s jménem člověk,
tím bláznovstvím, s nímž mládí utratil, –

a přece proti zvyku svého světa
cos ještě má kdes, čeho neprodá,
byť zhanobena byla jeho pravda
a v kletbu dána jeho úroda,

když umí žít jen po zákonu srdce
a vlastní myslí, která necouvá
před svatostánky porušené doby,
jich kněží davem, jenž se nadouvá –:

tu jeho štěstí, najde-li je, má již
jen rekonvalescence tichý vděk,
jejž ruky dotekem je možno zranit
a otrávit dechem pomněnek.

(ze sbírky *Knihy lesů*, vod a strání, 1914)

3 OTÁZKY PRO LUCII A KAMI

Studujete na střední škole obor Informační služby, proč jste se pro něj rozhodli? Co vás na studiu nejvíce baví?

Vždy nás zajímala práce s informacemi a informační gramotnost. Náš obor se neustále rozvíjí a už to není jen o knihovnictví, ale patří k němu i mediální gramotnost a práce s databázemi. Zaměřujeme se na literaturu, práci s textem a práci s technologiemi. Kdokoliv si v něm najde něco svého, co může později využít v budoucnosti.

Jaké dovednosti považujete za klíčové pro úspěšné uplatnění v oboru?

Myslíme si, že náš obor není tak náročný, ale není jednoduché u něj zůstat. Měli byste se o něj alespoň trochu zajímat a musí vás to bavit. Ale abychom odpověděli, člověk by měl být organizovaný, tolerantní a ochotný. Měl by být připraven vždy pomoci, bez diskriminace člověka.

Jaká činnost vás na praxi nejvíce bavila? Co vás v Památníku písemnictví nejvíce zaujalo?

Nejvíce nás bavila revize knihovny, kdy jsme měli dohledávat ztracené knihy a zařazovat je zpět na svá místa. Děláním pořádku ve věcech je součástí našeho oboru a baví nás to. Také digitalizace, protože práce se skenerem je zajímavá a ne každý má možnost si to vyzkoušet v praxi. Byli jsme přítomni na několika programech, abychom viděli, jak takový program probíhá a to bylo také zajímavé. Celkově jsou prostory památníku velmi krásné. Mohli jsme se podívat do míst, které jen tak neuvidíte z důvodů zákazu vstupu nebo omezení přístupu, jako je zadní zahrada nebo schodiště do vrchní části knihovny. Také jsou tu milí lidé, připravení vám pomoci a ukázat, jak to tu funguje.

Lucie Žaliová a Kami Čevela jsou studenti 3. ročníku Obchodní akademie a vyšší odborné školy Brno, Kotlářská, kteří se přihlásili do Památníku písemnictví na Moravě na dvoutýdenní praxi.

V předešlých člancích jsme si pověděli o pergamenu, inkoustech, pigmentech a iluminacích. Jak ale vlastně vzniká středověký rukopis? Příběh rukopisů v klášterním prostředí začíná na místě zvaném skriptorium. Je to místo, o kterém toho fakticky nevíme mnoho. Jeho existence v klášteře se dokládá například dochováním knih s jednotným stylem, což

svědčí o organizované skupině písařů, kteří se tvorbě rukopisů věnovali. Na skriptorium také odkazují kolofony nebo narativní prameny. Na iluminacích se nám dochovala vyobrazení různých písařů sedících u pulpitu, kolem nich knihy, prázdné stránky, lastury s barvami. V St. Gallenu se zachoval půdorysný plán kláštera, který počítá i se skriptoriem. K důkazům existence skriptoria patří i kosterní nálezy, na nichž se dají najít v zubním kameni usazené vzácné pigmenty používané při iluminaci. Můžeme si tedy představit, jak se nad pulpitem sklání písař, na stojánku před ním otevřená kniha, ze které pečlivě opisuje text na připravené složky, tvořené do sebe vloženými dvoustránkami. V levé ruce drží nůž, kterým si nepoddajný pergamen přidrží u desky. V pravé ruce mu mezi stránkou a kalamářem kmitá seříznutý husí brk. Inkoust je zpočátku světlý, po chvíli na vzduchu ale písmena nabírají své tmavě černé rysy. Když je složka popsaná, písař ji předá iluminátorovi. Ten si načrtne kresbu a nanese pastu z klihu a křídly na plochy, kam přijde zlato. Vlastním dechem navlhčí povrch a štětečkem z veverčích chlupů nanese jemný zlatý plátek. Zbytky opráší ze stránky a zlato vyleští achátem nebo zubem. Nastává čas malovat. Tenký štětec si iluminátor před namáčením do barvy stočí mezi rty, čímž docílí perfektního hrotu. Přesně tak se částičky pigmentů dostanou do zubního plaku. Až je malba hotová, přichází na řadu knihvazáč. Písař pro něj složky označil, aby je mohl správně seřadit. Uloží je na sebe a na několika místech udělá plytký řez, aby vznikly díry pro šití. Vazy z jirchy si natáhne na stávek a postupně na ně přišívá složky. Konce vazů upevní do vyhloubených žlábků v dřevěných deskách a ty pak obalí v kůži a opatří kování. Rukopis je na světě a při troše štěstí bude užíván několik staletí, možná se nám dočlová dodnes.

KRAJINY TAJÍCÍHO SNĚHU

V polovině června se dotvořil trojlístek letošních výstav v Památníku, a to zahájením výstavy děl jednoho z nejvýznamnějších českých grafiků druhé poloviny 20. století – Ladislava Čepeláka, od jehož narození loni uplynulo 100 let. Výstava nabízí ucele-

ný pohled na jeho tvorbu od raných prací až po zralé období, kdy působil jako pedagog na pražské AVU. Návštěvníci zde mohou obdivovat jak rané práce ze 40. a 50. let, tak i Čepelákovy stěžejní kompozice z dekád následujících, mezi nimiž tematicky dominuje vztah k přírodě a krajině. Výrazně zastoupena jsou zde díla ztvárňující pro Čepeláka charakteristický motiv: plochou krajinu s polními cestami, zachycenou v okamžiku odtávání sněhu. Je to čas melancholický, čas tichého, avšak rychlého přerodu – a stejná charakteristika platí i pro Čepeláka: zachycení konkrétní krajiny se láme v abstraktní obraz, krajiny vnější získávají svůj odraz v krajinách vnitřních, tradiční grafické techniky leptu či mědirytiny se ocitají ve službách velmi osobního autorského vyjádření. Čepelákovou výstavou pomyslně navazujeme na loňskou výstavu prací o generaci staršího Petra Dillingera – grafická tvorba tedy má v Památníku nadále své místo. (jd)

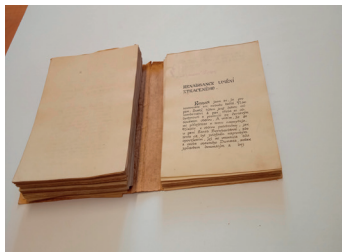
ERASMUS

Erasmus+

V tomto roce se Muzeu Brněnska podařilo uspět v programu Erasmus plus a připojit se tak k mezinárodní spolupráci pro oblast vzdělávání dospělých. V tomto i dalším roce by se měly vydat pracovní týmy z několika poboček načerpat inspiraci do zahraničních destinací, kulturních institucí, muzeí apod. Úkolů jsme si stanovili několik a postupně je budeme pro vás odkrývat v Literce. Naši kurátoři, výtvarníci, edukátoři, průvodci a další kolegové se podívají do několika destinací jako je Rakousko, Norsko, Nizozemsko, Slovinsko, Chorvatsko či Slovensko. Dokonce by k nám měli zavítat i experti z Polska, Španělska a Chorvatska. Momentálně ladíme formu, dojednáváme pobyty či se účastníme informativních schůzek. Těšíme se, držte nám palce! (mš)

NOVÁ SBÍRKOVÁ AKVIZICE

Ve spolupráci s kunsthistoričkou Muzea Brněnska Hanou Fadingerovou jsme v první polovině letošního roku připravili pokračování sbírkové akvizice děl spjatých s vydavatelským podnikem Josefa Floriana. Letošní přírůstek má dvě části: první představuje soubor uměleckých děl mladých německých autorů (A. Schamoni, A. Engelmannová, O. Coester, J. Horn a W. Wessel), kteří na

přelomu 20. a 30. let spolupracovali s vydavatelstvím Josefa Floriana ve Staré Říši. Některé práce se vztahují přímo k titulům nakladatelství a celkově dokládají kvalitu a originalitu výtvarného doprovodu knih, které u J. Floriana vycházely. Druhou část akvizice tvoří především rukopis překladu knihy Léona Bloye: *Příležitostné slovo podnikatele bourání*, který vyšel tiskem roku 1907. Rukopis je psán kaligrafickým písmem Josefa Floriana, místy jsou tužkou vepsány instrukce pro tiskaře, jde tedy současně o doklad Florianovy péče o výslednou fyzickou podobu knihy. Vzhledem k zániku archivu staroříšského vydavatelství představují jak práce německých výtvarníků, tak i unikátně dochovaný rukopisný překlad velmi cenný sbírkový zisk. Akvizici dále doplňujeme čtyřmi Florianovými náčrtky systému lidského vědění, které odrážejí charakteristickou autorovu zálubu. (jd)

Z NÁVŠTĚVNÍ KNIHY

Děkujeme za krásnou prohlídku a příjemný výklad paní průvodkyně.

Sezimovo Ústí – výletníci

7. 5. ZŠ speciální Hustopeče: Z prohlídky a edukačního programu máme úžasný zážitek, paní edukátorky byly naprosto úžasné, program přizpůsobily našim dětem. Odvážíme si spoustu zážitků!!! A těšíme se na viděnou

18.6. 2025

Rodině Yencsovci

The Yencso Family

Moc vám děkuji

Pro vyborna prohlídka

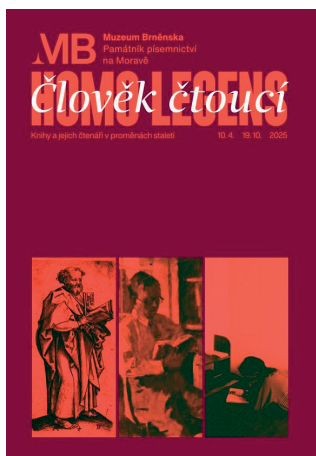
Thank you for the

great tour!

DOPORUČUJI JETOMOC PJEKNÉŠIMON.STUDÉNKA

DOPORUČUJI JETOMOC PJEKNÉŠIMON.STUDÉNKA ♥ @

HOMO LEGENS. ČLOVĚK ČTOUCÍ

Poznámky na okrajích stránek, záložky, podtržené řádky... Stopy, které po sobě čtenáři zanechávají v knihách, se po staletí nemění, proměňuje se však podoba knih, okolnosti, za jakých byly čteny a také samotní čtenáři. Ve středověku a raném novověku byla kniha vnímána jako živý objekt, který se proměňoval s potřebami čtenáře, její text se upravoval, doplňoval, kniha mohla sloužit také jako rodinná kronika či památník. Až moderní doba začala klást důraz na nedotknutelnost tištěné knihy, potřeba vést s textem dialog nebo zvýraznit důležitou pasáž nicméně přetrvává. V českých zemích jsou počátky čtenářství spoje-

ny s církevním prostředím. K rozvoji knižní kultury významně přispěly benediktinské kláštery, které se věnovaly jak vlastní produkci knih, tak budování knihoven. Středověký čtenář až na malé výjimky vnímal text poslechem a středověký text se obracel ke čtenáři výzvou, aby příběhu „propůjčil své uši“. Postupně se vedle hlasitého čtení stále častěji prosazovalo čtení tiché, které nakonec převládlo a četba se stala převážně soukromou aktivitou. Číst a vlastnit knihy bylo po několik staletí výsadou privilegovaných. Využitím knihtisku při výrobě se okruh čtenářů začal rozšiřovat v souvislosti s postupným snižováním ceny a snadnější dostupností knih. Moudrý a vzdělaný čtenář, který se těšil úctě, získal v pozdním středověku a renesanci svůj protipól v postavě knihomola, knižního blázna, který si hromadění knih plete se získáváním vědomostí a který podléhá smyšlenému světu literárního díla. V průběhu staletí s sebou všechny novinky přinášely současně varování před ohrožením dosud tradiční čtenářské kultury. Již v antice proti literatuře fixované písmem zazněly hlasy varující před koncem vzdělanosti, která není uložena v lidské paměti, ale v knihách. V tichém čtení bylo spatřováno nebezpečí vedoucí ke snění s otevřenými očima a zahálce. Knihotisk nebyl opěvován jen jako vynález, který umožňuje uchovat literární díla v mnoha exemplářích, ale také jako ohrožení vzdělanosti, neboť vědění obsažené v knihách již neklade takové nároky na lidskou paměť. Také samotná četba knih se v minulosti mnohokrát ocitla v ohrožení, ať už v důsledku cenzury či v konkurenci novin, časopisů, rozhlasu, televize a elektronických médií 21. století. Výstava věnovaná čtenářství je v Památníku písemnictví na Moravě otevřena do 19. října 2025.

(ap)

MB Muzeum Brněnska
Památník písemnictví
na Moravě

jihomoravský kraj

Literka,
Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě
Klášteř 1, 664 61 Rajhrad, e-mail: literka@mbrn.cz
Odpovědný redaktor: Jiří David
Texty: Jiří David, Andrea Procházková,
Miroslava Šudomová, Jana Srnková
Vychází jedenáctkrát ročně, č. 6, ročník 19
Muzeum Brněnska, příspěvková organizace, IČ: 00089257